

МАКЕДОНСКИ ДУХОВЕН НЕПОКОР

По повод 40 години од возобновувањето на Охридската архиепископија во лицето на Македонската православна црква и 240 години од нејзиното укинување во 1767 година, се осврнуваме на трновитиот пат на нашата Црква, која преживеа и сè уште доживува многу црни премрежија, кои се предизвикани од домашни одродници и од странски пропагатори.

Во тоа вековито опстојување се менувале многу странски пропагандни политики, но благодарение на вербата на македонскиот народ и на православните верници, МПЦ успеала да се издигне од пепелта и да продолжи со својата мисија, која на овие простори ја донел Свети Павле, а Свети Климент Охридски го продолжил неговото дело и верата кон Исус Христос, еднородниот жив Бог, чие распетие значи светлина за македонската нација и нејзината долговековна историја.

**"ДА НЕ СЛУШНАМЕ
ЗА ГРК ВЛАДИКА!"**

Подготвил: Кокан СТОЈЧЕВ

За овој фелтон се користени материјали од истражувањата на проф. д-р Јован Белчовски, објавени во книгата "Охридска архиепископија од основањето до забраната на нејзината дејност - 1767 г." Исто така, користени се и истражувањата на проф. д-р Александар Трајановски, објавени во книгата "Црковната организација во Македонија и движењето за возобновување на Охридската архиепископија од крајот на XVIII век до основањето на ВМРО".

НА 29 ОКТОМВРИ 1859 ГОДИНА ЗА ПОЛЈАНСКИ ЕПИСКОП Е ХИРОТОНИСАН ПАРТЕНИЈ ЗОГРАФСКИ. СО ХИРОТОНИЈАТА НА ПАРТЕНИЈ ЗА ЕПИСКОП НА ПОЛЈАНСКАТА ЕПАРХИЈА, ПРВ ПАТ ПО УКИНУВАЊЕТО НА ОХРИДСКАТА АРХИЕПИСКОПИЈА, МАКЕДОНСКИОТ НАРОД ДОБИЛ СВОЈ ДОМАШЕН АРХИЈЕРЕЈ

Најжестоки и најкарактеристични зборови за еманципација од Патријаршијата, а воедно и за возобновување на Охридската архиепископија во Македонија, се воделе на територијата на Полјанската (Дојранско-Кукушката) епархија. Црковно-просветните и културните борби во Дојран и во Кукуш почнале во 50-тите години на XIX век. Против злоупотребите на полјанскиот епископ Мелетиј (1848-1859), во 1851 година била поднесена добро објаснета жалба, во која се барала негова оставка. Во тоа време во Дојран забележителна била дејноста на народноопштинскиот учител - охридѓанецот Андроник Јосифчев, кој во наставата, покрај грчкиот, го употребувал и македонскиот народен говорен јазик. За културно-просветниот просперитет на Дојран во овој период важна е и дејноста на монахот и народноопштинскиот учител Алексеј Зографски (од дебарското село Ралица) кој, исто така, во наставата го употребувал грчкиот јазик паралелно со македонскиот. Истовремено, во Кукуш учителствувале и го посеале преродбенското семе познатите македонски општественици и учители Димитрија Миладинов, Рајко Жинзифов, Кузман Шапкарев и други. Со помош на

Нако Станишев, влијателниот претседател на Кукушката црковно-училишна општина, Миладинов и Жинзифов направиле реорганизација на просветно-културната дејност во Кукуш и во околните.

СО СОЛЗИ ВО ОЧИТЕ

Овие забележителни национално-преродбенски движења и струења во Епархијата биле непријателски дочекани од патријаршискиот полјански епископ Мелетиј и од малубројните еленофили во Дојран и во Кукуш. За време на неговото 11-годишно владикување со Полјанската епархија, епархиотите неколку пати се жалеле во Патријаршијата за неговите злодејства и недела. Во 1859 година Д. Миладинов и Н. Станишев, во име на Кукушката црковно-училишна општина, со солзи во очите му се обратиле на солунскиот митрополит Неофит, молејќи го да ги спаси од непожелниот епископ и да им испрати владика кој има домашно потекло. Во друго барање до Патријаршијата, поддржано со повеќе потписи и печати, незадоволните епархиоти молеле да бидат ослободени од непожелниот епископ Мелетиј, и на не-

гово место да се испрати архијереј со домашно потекло. Во Кукуш и во Дојран дошла патријаршиска комисија за да утврди колку има вистина во жалбите, при што архијерејската комисија регистрирала повеќе неправилности отколку што навеле епархиотите од Полјанската епархија. Поради тоа, Патријаршијата го сменила епископот Мелетиј и на негово место не испратила владика со домашно потекло, како што барале полјанските верници, туку за нов епископ се подготвувал епископот Јаков Патамонски, повторно Грк.

Незадоволни од оваа патријаршиска игра, Кукушката црковно-училишна општина, на чело со нејзиниот претседател Нако Станишев, стапила во преговори со Лазаристите во Солун, за привидно прифаќање и склучување унија со римокатоличката црква, како средство за еманципација од омразената Вселенска црква. Не можејќи веќе да ги поднесуваат бројните самоволности и злоупотреби кои ги правеле епископот Мелетиј, митрополитот Неофит, како и самата Цариградска патријаршија, кукушани испратиле писмо до папата Пие IX на 12/23 јули 1859 година, напомнувајќи дека ќе ја прифатат унијата со римокатоличката црква "под услов да се образува единствена архиепископија во Македонија", која ќе му биде потчинета на папата, но само ако се исполнат следниве услови:

1. Да се зачуваат дотогашниот црковен обред и употребата на словенскиот јазик, според традицијата на православните цркви;
 2. Архиепископот да се избира според желбата на самиот народ;
 3. Архиепископот и свештенството да се избираат од месните луѓе;
 4. Сите училишта да бидат под управа и за нив да се грижат архиепископот и епитропите;
 5. Главен јазик и основа во учењето на младите секогаш да биде народниот јазик со кирилски букви; и
 6. Архиепископот и народот да ги избираат учителите".
- Оваа поволна состојба успешно ја решиле католичките мисионери (Лазаристи) во Солун. Не чекајќи одговор од папата тие дошле во Кукуш и тука основале

унијатска општина и училиште, што всушност е и првата унијатска црковно-училишна општина во Македонија.

Сакајќи да ја избегне опасноста од ширењето на католицизмот во Полјанската епархија и пошироко во Македонија, односно оваа можност да се спречи уште од самиот почеток, Патријаршијата решила да направи значителни отстапки. Во една ваква за неа неповолна ситуација, таа на 29 октомври 1859 година за полјански епископ го хиротонисала Партениј Зографски. Со хиротонијата на Партениј за епископ на Полјанската епархија, прв пат во својата историја, по укинувањето на Охридската архиепископија, македонскиот народ добил свој домашен архијереј.

Всушност, тоа била првата победа на македонскиот народ во борбата за еманципација од Цариградската патријаршија и воопшто од елинизацијата, што имало огромно значење во натамошните црковно-будителски борби.

ЦРКВАТА "СВЕТА БОГОРОДИЦА", ИЗГРАДЕНА ВО 1871 ГОДИНА, ПОДОЦНА КАТЕДРАЛНА ЦРКВА НА ЕПАРХИСКИТЕ МИТРОПОЛИТИ ВО БИТОЛА

КЛЕВЕТИ ПРОТИВ ЕПИСКОП ПАРТЕНИЈ ЗОГРАФСКИ

Плодната црковно-просветна, општествено-културна и национално-преродбена дејност, водена исклучително на македонска основа, на првиот именуван владика од македонско потекло по укинувањето на Охридската архиепископија, била непријателски дочекана од Патријаршијата, особено од солунскиот митрополит Неофит, кој не можел да прежали 300.000 гроша, кои ги понудил Јаков Патамонски за да стане полјански епископ. Поради тоа, Патријаршијата и митрополитот Неофит презеле заеднички активности да го сменат, за нив, нежелниот полјански епископ од македонско потекло.

За ова доказ е писмото кое Партениј

му го испратил на својот пријател Христо Тапчилештов во Цариград, кому неколку пати му се обратил за помош.

Од овој изворен материјал од прва рака, може да се забележи дека против полјанскиот епископ Партениј биле конструирани повеќе обвинувања и клевети, така што тој бил изведен пред Синодалниот суд во Солун, составен од тринаесет митрополити и епископи, кои му биле директно потчинети на солунскиот митрополит Неофит. Меѓу 22 наведени клевети против полјанскиот епископ Партениј, меѓу другото, тој бил обвинет и дека:

"1. Насилно го вовел староцрковниот македонски јазик во богослужбата, а ведно забранил да се употребува грчкиот јазик;

2. Го вовел мајчиниот јазик во училиштата, наместо грчкиот јазик, а дури и ги истерал од работа оние учители кои не го употребувале македонскиот јазик;

3. Го поттикнал населението да пот-

пише барање полјанската епископија да прерасне во митрополија;

4. Не го спомнувал името на својот претпоставен митрополит Неофит, како негов началник, изјавувајќи дека и самиот е митрополит;

5. Не дозволувал во неговата епархија да се чита патријаршиското писмо;

6. Цариградската патријаршија ја нарекол 'голем ан';

7. Наредил да се избрише грчкото писмо од кукушката црква и да се замени со македонски јазик и друго".

Овие измислени и вешто сконструирани клевети придонеле во 1861 и во 1862 година Партениј Зографски да биде во домашен притвор во Солунската митрополија. Бидејќи не му било дозволено да ја собира својата владичнина од епархијата, тој западнал во голема финансиска криза, поради што дури и помислувал да даде оставка.

Во ваква ситуација, полјанските македонски верници застанале во одбрана

Разлог и Горна Џумаја со нивните околни села биле приклучени кон Самоковската епархија. Во 30-тите години на XIX век, самоковскиот патријаршки митрополит сакал да ја освети новоизградената месна црква во селото Годлево, Разлошко, со богослужба на грчки јазик. Но, месните жители тоа не го дозволиле, сè додека владиката не ветил дека вероисповедта ќе се изведува на староцрковен македонски јазик. Тоа се случило и во селото Белица, Разлошко и во градот Разлог. Во натамошниот период не настанале поголеми судири или антипатријаршки движења меѓу месните жители и самоковскиот владика, затоа што на оваа територија грчкото влијание било незначително. Сепак, во 1867 година разловчани одбиле да му ги даваат црковните давачки на самоковскиот владика. Таа година Банската црковно-училишна општина отворила народноопштинско училиште, во кое наставата се изведувала на местен народен говорен јазик.

Во 1839 година се конфронтирале грчко-патријаршиските владици и месните жители од територијата на Мелничката епархија интензивно ги засиле своите антипатријаршки движења кон 60-тите години на XIX век. Така, на пример, во: Свети Врач, Калиманци, Кресна, Елешница, Рибница, Влахи и во други места биле зачувани повеќе македонски ракописи и се негувала македонската

писменост. Во 1867 година, веднаш по изградбата на месната црква, црковно-училишната општина во Влахи, сакајќи да го избегне патријаршискиот притисок, со помош на рускиот конзул во Солун, побарала материјална помош во вид свештенички алишта, "граматика на чист староцрковен македонски јазик и други книги на руски јазик".

на својот притворен владика. Дознавајќи за намерите на Патријаршијата, која за местото на Партениј подготвувала друг епископ, повторно Грк, полјанските верници му се пожалиле на солунскиот валија Хисни-паша:

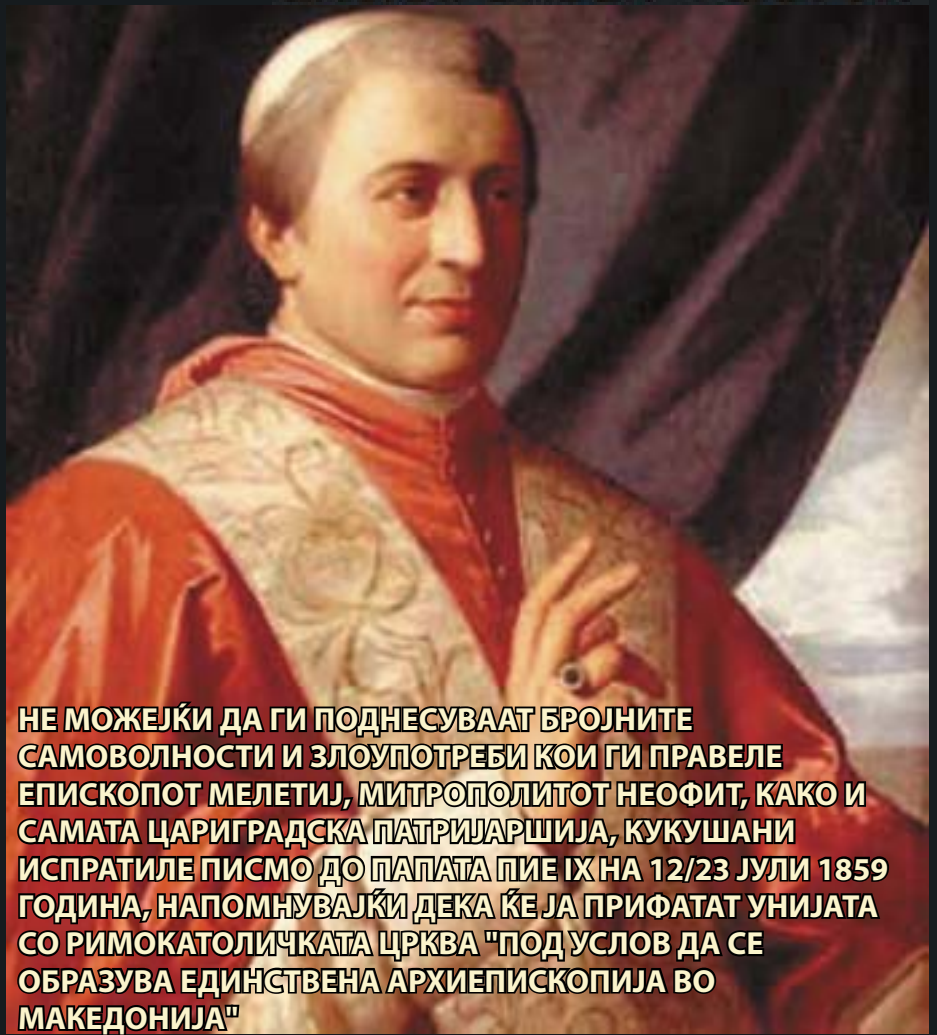
"Да не слушнеме за Грк владика! Да не слушнеме! Не го сакаме!!! Ние немаме време детално да ги опишеме безбројните злоупотреби на претходниците на Партениј ниту, пак, можат да се опишат. Што се однесува до Партениј, како што гледате, можеби за Вас е лош, но за нас, тој ни е добар".

Познато е дека Цариградската патријаршија и грчко-патријаршиските црковно-просветни и општествени институции никогаш не успеале да ги уништат македонската писменост и јазик во селата од богатата и пространа Пелагониска котлина, особено во Прилепско. Велешанецот Јордан Хаџи Константинов - Џинот забележал дека "од прилепските сељани човек може да научи најчисти славјански речови".

Оваа негова констатација, како и желбата на селаните преселени во Битола и во Прилеп и во новата градска средина да продолжат да ги негуваат своите народни обичаи, својот мајчин јазик и писменост во училиштата и во црквите, придонеле да се основаат црковно-просветни институции, во кои наставата и вероисповедта ќе се изведуваат на македонски, односно на црковно-словенски јазик.

БИТОЛЧАНИ ПРОТИВ ЦАРИГРАДСКАТА ПАТРИЈАРШИЈА

Според зборовите на Григор Прличев, во текот на 1867 година и од Битола било испратено официјално барање до Високата порта за возобновување на Охридската архиепископија: "И в Битолја зговтија арговал и 17 еснафи се потпишаа и сакаат патријаршката Архидска, и оваја работа ќе земит конец сега бргу прет да одит Царот во Париж. За тоа ако

НЕ МОЖЕЈКИ ДА ГИ ПОДНЕСУВААТ БРОЈНИТЕ САМОВОЛНОСТИ И ЗЛОУПОТРЕБИ КОИ ГИ ПРАВЕЛЕ ЕПИСКОПОТ МЕЛЕТИЈ, МИТРОПОЛИТОТ НЕОФИТ, КАКО И САМАТА ЦАРИГРАДСКА ПАТРИЈАРШИЈА, КУКУШАНИ ИСПРАТИЛЕ ПИСМО ДО ПАПАТА ПИЕ IX НА 12/23 ЈУЛИ 1859 ГОДИНА, НАПОМНУВАЈЌИ ДЕКА ЌЕ ЈА ПРИФАТАТ УНИЈАТА СО РИМОКАТОЛИЧКАТА ЦРКВА "ПОД УСЛОВ ДА СЕ ОБРАЗУВА ЕДИНСТВЕНА АРХИЕПИСКОПИЈА ВО МАКЕДОНИЈА"

и ние (охриѓаните - з. н.) молчиме ќе останеме бели в очите, ако имаме љубов на оточеството, еден сахат побргу да зговтиме арговал да си ја сакаме патријаршката што сме ја имале појќе од хилјада години".

На 5 мај 1869 година бројното битолско граѓанство и жителите од околните села (Лопатица, Могила, Долно Оризари, Секирани, Кукуречани и др.), решиле да основаат нова црковно-училишна општина, која ќе ги задоволува потребите на македонскиот народ во градот. Општинскиот акт за создавање карактеристична (нова) македонска црковно-училишна општина го потпишале голем број граѓани (321), поддржан со печатите (муровите) на 11 еснафски организации и печатите на 15 околни села.

На 23 октомври 1869 година битолчани дефинитивно се отргнале од јурисдикцијата на Цариградската патријаршија.

Барања за возобновување на Свети-климентовата Охридска архиепископија како македонска народна црква, пристигнувале и од Прилеп. За илустрација можат да се искористат два најкарактеристични примера. Во првиот случај, еден од најагилните и најталентирани членови на прилепската младина, одредено време и секретар на Прилепската црковно-училишна општина, Тоде Кусев, идниот митрополит Методиј Кусевич, по

повод излегувањето на весникот "Македонија" во јануари 1867 година во Цариград, се појавил со свој допис во весникот: "Вашиот весник со самото име го зачудува секој во Македонија до таа мера што секој трча да види што весник е тоа што го носи името на нашата земја... Весникот кај Грците и елеофилите е дочекан со тага и бес, зашто тие секогаш воделе борба за елинизација на Македонија, уништувајќи ја и Охридската архиепископија, 'искрата на нашата иднина'. Но, колку и да се мачеа да не запрат да не одиме напред, не можеа сосема да го искоренат чувството Македонците да не бидат Македонци. Охрид само до пред сто години беше столица на Патријаршијата основана од Јустинијан, а едно време и светилник на просветувањето на словенскиот век, но, пак, не остана назад, зашто не го загубил семето на своите славни предедовци...". Денес, во цела Македонија, со задоволство гледаме како тие досегашни учители ја согледале вистината и го просветуваат народот со голема усрдност и неуморно на нивниот мајчин јазик. Македонскиот народ денес, од цела Македонија, се буди и си ги бара своите права.

(продолжува)